

Elektronik Bilgi Kaynaklarının Seçimi

Selection of Electronic Information Resources

Umut AL* ve Pınar AL**

Öz

Yıllar boyu kütüphane kullanıcıları gereksinim duydukları bilgiyi sağlamakta sadece basılı ortamdaki yararlanmışlardır. Günümüzde ise webin yaygınlaşması ve elektronik bilgi kaynaklarının kütüphane koleksiyonlarına dahil edilmesiyle birlikte, basılı ortamın yanı sıra elektronik ortamda yer alan bilgilerin de kullanılması gündeme gelmiştir. Zaman içinde elektronik dergi, elektronik kitap, elektronik ansiklopedi, elektronik sözlük, elektronik tez gibi bilgi kaynağı türleri kütüphane koleksiyonlarındaki yerlerini almaya başlamıştır. Bu çalışmada, elektronik bilgi kaynaklarına ilişkin seçim ölçütlerinin neler olduğu tartışılmakta, koleksiyonlarına elektronik bilgi kaynağı seçen kütüphanelere yardımcı olmak amacıyla önerilere yer verilmektedir.

Anahtar sözcükler: Elektronik bilgi kaynakları, Koleksiyon geliştirme, Elektronik bilgi kaynaklarının seçimi.

* Arş. Gör; Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 06532 Beytepe-Ankara (umutal@hacettepe.edu.tr).

** Uzman Kütüphaneci; Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri 06532 Beytepe-Ankara (psalman@hacettepe.edu.tr).

Abstract

For many years, library users have used only from the printed media in order to get the information that they have needed. Today with the widespread use of the Web and the addition of electronic information resources to library collections, the use of information in the electronic environment as well as in printed media is started to be used. In time, such types of information resources as, electronic journals, electronic books, electronic encyclopedias, electronic dictionaries and electronic theses have been added to library collections. In this study, selection criteria that can be used for electronic information resources are discussed and suggestions are provided for libraries that try to select electronic information resources for their collections.

Keywords: *Electronic information resources, Collection development, Selection of electronic information resources.*

Giriş

Teknolojik değişim ve gelişmeler, diğer kurumları olduğu gibi kütüphaneleri de ciddi şekilde etkilemektedir. Kütüphaneler artan bilgiyi kontrol altına alabilmek, kullanıcılarına daha etkin hizmetler sunabilmek, daha doğru ve hızlı işlemler yürütebilmek için teknolojiden yararlanma yoluna gitmektedirler (Uçak, 1995, s. 49). Son yıllarda, elektronik kaynakların nicelik ve nitelik açısından gelişme göstermesi, kütüphanelerin koleksiyon geliştirme işlemlerini de etkilemektedir. Elektronik kaynaklar, güncel bilgiye erişim olanağı sağlaması, kaynakları depolamak için gereksinim duyulan yer ve maliyet sorunlarını azaltması, kullanıcıların söz konusu kaynaklara erişimde fiziksel olarak kütüphaneye gelme zorunluluğunu ortadan kaldırması, birden fazla kullanıcının eş zamanlı olarak aynı kaynağı kullanabilmesi gibi özellikleri nedeniyle, kütüphane koleksiyonlarında yoğun olarak yer almaya başlamıştır.

Literatürde elektronik bilgi kaynaklarına yönelik olarak yapılmış tanımlara bakacak olursak; elektronik kaynaklar, herhangi bir kütüphanenin koleksiyonunda yer alan CD-ROM'lar, elektronik dergiler, ağ üzerindeki veri tabanları, internet ortamında yer alan bilgi kaynakları ve elektronik ortamlarda yer alan diğer kaynaklar olarak tanımlanmaktadır (Davis, 1997, s. 391).

Elektronik bilgi kaynakları, bir kütüphanenin kullanıcılarına sağladığı, CD-ROM, internet ve manyetik bantlar gibi elektronik ortamlar üzerinde yer alan bilgi kaynaklarıdır (Norman, 1997, s. 125). Başka bir tanımda elektronik bilgi kaynakları; CD-ROM veri tabanları, çevrim içi erişilebilen kaynaklar, internet ortamından erişilebilen bilgi kaynakları, uzaktan erişilebilen veri tabanları ve kütüphanelerin kullanıcıları için sağlamış olduğu diğer veri tabanları olarak belirtilmektedir (White ve Crawford, 1997, s. 53).

Literatürde yer alan bu tanımlardan yola çıkarak elektronik bilgi kaynaklarını; CD-ROM'lar, internet ortamında yer alan bilgi kaynakları, manyetik bantlar, optik diskler gibi elektronik ortamlarda bulunan ve yerel veya çevrim içi olarak erişilebilen kaynaklar olarak tanımlayabiliriz.¹

Elektronik kaynakların kütüphane koleksiyonlarına girmeye başlamasıyla birlikte, bu kaynakların nasıl sağlanacağı, seçimi ve değerlendirmesinin nasıl yapılacağı konuları da gündeme gelmiştir. Koleksiyon geliştirmenin bir parçası olan seçim ve değerlendirme politikaları kütüphanelerin hazırlamış olduğu belli bir plan dahilinde oluşturulmaktadır. Kütüphane koleksiyonlarında elektronik kaynakların sayısının hızla artmasıyla beraber², koleksiyon geliştirme ile ilgili geleneksel modellerin³ kütüphanenin ve kütüphane kullanıcılarının gereksinimlerini tam olarak karşılayıp karşılamadığının gözden geçirilmesi gereği duyulmaktadır (Evans, 1995, s. 77; Kluegel, 1997, s. 331). Öte

¹ Bu çalışma kapsamında, araştırma konusu olan kaynaklar doğrudan kütüphane koleksiyonlarında yer alan veri tabanları, elektronik ansiklopedi, elektronik kitap vb. kaynaklardır. Web sitelerini de elektronik kaynak türleri altında ele almak olanaklı olmasına karşın, web siteleri çalışmamızda kapsam dışı bırakılmıştır. Webdeki bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi ile ilgili bir çalışmada için bkz. Kurbanoglu, 2002.

² Koleksiyonlardaki elektronik kaynak sayısının artmasına paralel olarak, kütüphanelerin elektronik kaynaklara erişim için bütçelerinden ayırdıkları paylar da artmaktadır (Tonta, 2000, s. 91). Örneğin ABD'deki araştırma kütüphaneleri 1992-1993 yıllarında toplam bütçelerinin yaklaşık %4'ünü elektronik bilgi kaynağı sağlamak için kullanırlarken, bu oran 1999-2000 yılları için %13'e yükselmiştir (Association of Research Libraries, 2001).

³ Basılı ortama yönelik koleksiyon geliştirme unsurları, koleksiyon geliştirme amaçları, koleksiyon geliştirme politikaları, söz konusu politikaların içeriği ve bir koleksiyon geliştirme politikasının hazırlanışına ilişkin ayrıntılı bilgiler için bkz. Evans, 1995; Gorman ve Howes, 1989; Wood ve Hoffmann, 1996. Ayrıca ülkemizde yapılmış yüksek lisans tezlerinin içinde de konuyla ilgili bölümler (Acarbaş, 1991, s. 15-25; Salman, 2002, s. 33-47) bulunmaktadır.

yandan elektronik kaynakların basılı kaynaklara oranla yapısal farklılıklar göstermesi ve kendine has özellikleri bünyesinde toplaması, bu kaynaklara yönelik koleksiyon geliştirme işlemlerinde daha fazla dikkat gerektirmektedir (Johnson, 1997, s. 86).

Elektronik kaynakların seçiminde, koleksiyon geliştirme ile ilgili geleneksel kütüphane uygulamalarına da kaynakların özelliklerine bağlı olarak yeni unsurlar eklenmektedir. Öte yandan, elektronik kaynaklara erişimle ilgili karmaşık konular, bu kaynaklara yönelik seçim işleminden sorumlu kütüphanecinin görevlerini artırmaktadır. Tüm bunlar; erişim, kapsam ve buldukları ortamlar açısından farklı özelliklere sahip elektronik kaynaklar arasından doğru kaynakları sağlamaya yardımcı olacak seçim ölçütlerinin kullanılmasının gerekliliğini gündeme getirmektedir (Davis, 1997, s. 392; Guenther, 2000, s. 58).

Elektronik Bilgi Kaynakları İçin Seçim Ölçütleri

Elektronik kaynakların kütüphane koleksiyonlarında⁶ öneminin ve sayısının hızla artmaya başlamasıyla birlikte, bu kaynakların seçiminin hangi ölçütlere göre yapılması gerektiği gündeme gelmiştir. Yıllarca kütüphanelerde basılı kaynaklar için kullanılmakta olan seçim ölçütlerinin birçoğunun elektronik kaynaklar için de uygulanabilir olduğu söylenebilir. Ancak elektronik kaynakların buldukları ortamdaki ve sahip oldukları kendilerine özgü niteliklerinden dolayı kullanılan bu geleneksel seçim ölçütlerine yeni birtakım ölçütler eklenmesi gerekliliği hissedilmektedir. Özellikle, değişik özelliklere sahip olan elektronik kaynaklar arasından doğru bir seçim kararı verebilmek için önemli rol oynayan seçim ölçütlerini altı başlık altında toplamak mümkündür. Genelde kapsam, içerik, işlevsellik, maliyet, lisanslar ve teknik özellikler olarak sayılan ölçütlerin sayısını artırmak olanaklı görünmekle beraber, bu çalışmada yukarıda adı geçen ölçütler temel alınmaktadır (Salman, 2002, s. 57-58).

Kapsam

Elektronik kaynaklar incelenirken, kapsamında hangi konu ve disiplinlerle ilgili kaynakların bulunduğu, yoğunlaştığı alanların ne ölçüde geniş olduğu, bu kaynaklarda hangi formatlarda bilginin yer aldığı (sadece metin içeren bir format olabileceği gibi, hem metin hem grafik içeren bir format da olabilir), kaynakların türleri gibi unsurlar araştırılmaktadır. Ayrıca kaynağın kapsamının

hitap ettiği kullanıcı grubunun beklenti ve gereksinimlerine uygun olması da gerekmektedir (Guenther, 2000, s. 59; Hastings, 1998, s. 112).

Elektronik kaynağın, basılı kaynaklar gibi başka bir ortamdan da erişilebilir olması durumunda, kaynağın orijinal halinin özelliklerini yansıtmayı yansıtmadığı incelenmelidir (Virtual Library of Virginia, 1999). Bir kaynağın hem basılı hem de elektronik ortamda bulunduğu durumlarda, kütüphaneler kullanılabilirlik derecesi yüksek olan ve fiyat açısından daha uygun olanı tercih edecektir. Her iki ortamdaki kaynakların kendilerine özgü farklı özellikleri bulunup, bu özelliklerin eşit derecede önemli olduğu ve kaynağın elektronik sürümünün sadece kaynağa erişim hakkını verip, arşivine sahip olmaya izin vermediği durumlarda kütüphaneler hem basılı hem de elektronik sürümün her ikisini de satın almayı tercih etmektedir (Earl K. Long Library, 2002).

Kaynak içinde daha geniş kapsamlı bilgi için başka bilgi kaynaklarına bağlantılar yapıldığı durumlarda ise, bunların uygunluğunun, bağlantılardaki bilgilerin güncelliğinin ve güvenilirliğinin incelenmesi gerekmektedir (Smith, 1997). Ayrıca elektronik bir kaynaktan yer alan geriye dönük bilgilerin hangi tarihe kadar indiği araştırılmalıdır (Evans, 1995, s. 278). Elektronik kaynaklara yönelik koleksiyon geliştirme işlemlerinde, kaynağın kapsamıyla ilgili karar verilirken farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bunlar;

- Birçok disiplinin gereksinimlerini aynı anda karşılayabilecek geniş kapsamlı kaynakları seçmek,
- Belli disiplinlere yönelik olarak ayrıntılı bilgiler içeren daha özel kapsamlı kaynakları tercih etmek,
- Kütüphane kullanıcılarının büyük bir çoğunluğunu oluşturan kritik kullanıcı gruplarını seçmek ve bu grupların bilgi gereksinimlerini karşılayacak olan geniş kapsamlı kaynakları tercih etmek şeklinde belirtilebilir (Earl K. Long Library, 2002).

İçerik

Basılı kaynaklarda başlık ya da önsöz içerik hakkında bilgi verirken, elektronik kaynaklarda bunların dışında değerlendirilmesi gereken başka özellikler de bulunmaktadır. Özellikle elektronik kaynaklar için resim, grafik, görüntü gibi çoklu ortamların var olması kaynağın kalitesini ve kullanım kolaylığını önemli ölçüde etkilemektedir (Davis, 1997, s. 394).

İçerik açısından elektronik kaynaklar incelendiğinde doğruluk, otorite ve güncellik konuları ön plana çıkmaktadır. Kaynak içinde yer alan bilgilerin doğru ve güvenilir olması gerekliliğinin yanı sıra, aynı basılı materyallerde olduğu gibi yazar, yayıncı ve editörün tanınmış kişilerden oluşması ve alanlarında yeterliliklerinin kanıtlanmış olması son derece önemlidir. Elektronik kaynaklarda bunlar biraz daha genişleyerek içine, satıcı ve üretici firmalar, yazılım üreticileri, grafik tasarımcıları, söz konusu kaynakların düzenlenmesinden sorumlu kurum ve kişiler de alınmaktadır. Elektronik ortamlar düşünüldüğünde elektronik pazarda kaynağı oluşturan veya pazarlayan kurumların alanlarında tanınmış ve güvenilir olmaları çok önemlidir (Davis, 1997, s. 393). Elektronik kaynağın içeriğindeki bilgilerin doğrulanabilir ve güvenilir bilgiler olması, kaynağın otorite sahibi olup olmadığını belirlemede önemli rol oynamaktadır (Smith, 1997).

Elektronik kaynakların basılı olanlara göre avantajlarından biri de kolay ve düzenli bir şekilde güncellenebilir olmasıdır. Elektronik kaynaklarda yer alan bilgilerin güncelliğinin önemi, ilgili oldukları konuya göre (örneğin tıp, mühendislik gibi) değişebilmektedir. Böyle bilginin istendiği alanlarda, seçilen kaynağın düzenli olarak yenilenip yenilenmediğinin incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca içeriğinde başka kaynak veya bilgilere bağlantı varsa, bunların da güncelleştirilmesi önemlidir. Özellikle, elektronik ortamda değişikliklerin kolay yapılması nedeniyle, bu bağlantılara ait adresler taşınmış, içerikleri değişmiş veya varlıkları sona ermiş olabilmektedir. Bu nedenle bağlantıların düzenli olarak kontrol edilmesi gerekmektedir (Kovacs ve Elkordy, 2000, s. 348).

İşlevsellik

Elektronik kaynaklardan kullanıcıların en üst düzeyde yararlanabilmeleri için kullanımlarının kolay olması gerekmektedir. İşlevsellik elektronik kaynaklara yönelik seçim kararı vermede çok önemli bir ölçüttür. Çünkü bir kaynağın kullanımı için teknolojik engeller söz konusuysa veya elektronik kaynaktaki yer alan grafik ve tabloların elde edilmesinde sorunlar yaşıyorsa bu durumda bu kaynağın işlevsel olduğundan söz etmek oldukça zordur (Metz, 2000, s. 723).

İşlevsellik aynı zamanda esneklik⁴ anlamına gelmektedir. Kullanıcıların kaynağa erişimlerinde ne kadar çok seçenek olursa kullanıcı açısından o derece uygun bir ortam yaratılmış olacaktır. Elektronik kaynaklara erişim yöntemleri bu açıdan önem taşımaktadır. Elektronik kaynaklara sadece kütüphaneye içinden erişim olanağı bulunmasının yanı sıra, IP kontrollü ve/veya kullanıcı adı-şifre çiftiyle erişim, her yerden kaynaklara erişim gibi farklı erişim yöntemlerinin bulunması kullanım kolaylığı açısından çeşitlilik getirecektir.

Elektronik kaynaklarda yer alan bilgilerin mantıksal bir düzen içerisinde verilmesi de önemlidir. Bazı elektronik kaynaklarda bulunan tarama arayüzleri ve erişim noktaları, deneyimli ve eğitimli olan kütüphaneciler için uygunken, kütüphanenin hizmet verdiği potansiyel kullanıcı grubu için zor ve karmaşık olabilmektedir (LaGuardia ve Bentley, 1992, s. 61). Tarama arayüzünde sürekli değişiklikler yapılması, kullanıcıyı şaşırtacağı için istenilen birşey değildir. Tarama motorunun yazar, konu, başlık, anahtar kelime gibi erişim noktalarıyla arama yapmaya izin verip vermediğinin de araştırılması gerekmektedir (Allison, McNeil ve Swanson, 2000, s. 59).

Elektronik kaynakların içinde yer alan belgenin/bilgilerin istenen kısımlarının basılabilmesi, işlevselliğin göstergelerinden biridir. Yazıcıdan çıktı alırken sayfa numarası gibi unsurlarla sınırlamalar yapılabilir. Tarama sonuçlarında listelenen veya seçilen makale ve bibliyografik künyeler elektronik postayla istenen adreslere gönderilebilir (Allison, McNeil ve Swanson, 2000, s. 58).

Elektronik kaynaklar görsel bir ortamda kullanıldığından kaynağın tasarımı da önemlidir. Ekranda yer alacak bilgilerin kullanıcıların gereksinimleri ve beklentileriyle uyumlu olmasına dikkat edilmelidir (Kovacs ve Elkordy, 2000, s. 348). Kaynağın tasarımıyla ilgili eksiklikler kullanımı olumsuz yönde etkileyecektir. Kullanıcının bakış açısıyla düzenlenmiş bir kaynağın, kullanımı sezgisel olarak anlaşılabilir. Kullanıcı arayüzü kaynağın içeriğinin rahat bir şekilde gözden geçirilmesini sağlayacak biçimde iyi planlanmış olmalıdır. Ekranda görünen yazıların okunaklı olması gerekmektedir (Guenther, 2000, s. 59).

⁴ Esneklik, elektronik kaynakları kullanan kişilerin farklı kullanım düzeyine sahip farklı bireyler olduğundan hareketle dikkatli şekilde ele alınması gereken bir konudur. Kullanıcıların elektronik kaynak kullanımına ilişkin bilgilerinin değişik düzeyde olduğu, bu kişilerin donanım/yazılım açısından ayrı özelliklere sahip araçları kullandığı göz önüne alınmalıdır.

Hem kullanıcılar hem de kütüphaneciler elektronik kaynaklara yönelik olarak farklı alanlarda desteğe gereksinim duyabilmektedirler. Kütüphaneler açısından bakıldığında kütüphaneciler, satıcı firma ve elektronik kaynakla ilgili güncel değişikliklerden haberdar olabilmek için elektronik posta, tartışma listeleri veya basılı kaynaklara, öte yandan kullanıcılar için ise, kaynakların kapsamı ve kullanımı hakkında bilgi veren kılavuzlara/rehberlere gereksinim vardır (Metz, 2000, s. 724). Bunlar uygun yerlerde basit bir şekilde sorunları çözmeye yardımcı olmalı, gerekli yerlerde ise detay bilgiler sunabilmelidir. Ayrıca yardım tuşlarının ve kılavuzlarının iyi düzenlenmiş ve anlaşılır olması önemlidir.

Maliyet

Elektronik kaynakların maliyetleri birçok unsura göre belirlenmekte, bilgisayar ve teknolojinin de getirdiği bazı faktörlere bağlı olarak fiyat farklılıkları oluşmaktadır. Ayrıca, kaynağın kütüphaneye maliyeti, bu kaynağa aynı anda erişim sağlamak için izin verilen kullanıcı sayısına ve erişim yöntemlerine bağlı olarak da değişim gösterebilmektedir. Elektronik kaynaklara yönelik bütçe işlemlerinin zor ve karmaşık olmasını etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Salman, 2002, s. 69-70):

- Elektronik kaynakların CD-ROM veya çevrim içi sürümleri, kaynağın sadece basılısına abone olan kütüphaneler için erişime açılabilir.
- Değişik formattaki elektronik kaynaklar farklı fiyatlarla satılabilmektedir. Örneğin; kaynağın CD-ROM, çevrim içi ve basılı formatlarının her biri için farklı ücretler talep edilebilmektedir.
- Tamamı tam metin bilgiye erişim sağlayan elektronik kaynaklar için ayrı, bir bölümü tam metin bilgiye erişim sağlayan kaynaklar için farklı fiyatlandırmalar yapılabilmektedir.
- Kütüphaneler bazı durumlarda bir elektronik kaynak paketi içindeki kaynakların tamamını, istemese bile, satın almak zorunda kalabilir. Paketteki kaynakların içinden koleksiyona uygun olan bir bölümünün satın alınmasına izin verilmeyebilir.
- Elektronik bilgi kaynaklarının ücreti, kapsamındaki yayınların yıllarına, türlerine, formatlarına göre farklılık gösterebilmektedir.

- Ücretler, elektronik kaynağa erişim hakkı eş zamanlı ve/veya potansiyel kullanıcı sayısına göre değişebilmektedir.
- Bazı durumlarda kaynaktan çıktı alınması veya diske kaydedilmesi gibi uygulamalar için ek ücret talep edilebilmektedir.
- Elektronik kaynakların konsorsiyumla satın alınması durumunda, ücret konsorsiyuma göre farklılık göstermektedir.

Elektronik kaynakların kütüphane koleksiyonlarında önemli oranda yer almasında kütüphaneler arasında oluşturulan konsorsiyumların da rolü bulunmaktadır. Birden fazla kütüphanenin katılımıyla gerçekleştirilen konsorsiyumlar, kaynakları ortaklaşa satın almaya ve erişime olanak sağlamaktadır. Böylece kaynakların maliyeti kütüphaneler tarafından paylaşmakta ve bütçelerini de belirli oranda rahatlatmaktadır (Anderson, 1999, s. 444; Metz, 2000, s. 716-717).

Lisanslar

Kütüphane, elektronik kaynakları satın alma kararı verdiğinde, satıcı veya üretici firmayla kaynağın kullanımına yönelik olarak sınırlamaların ve izinlerin belirtildiği bir lisans anlaşması imzalamaktadır. Lisans anlaşmalarının niteliği, elektronik kaynakların kütüphaneye sağlanması ve kullanıcının erişiminde oldukça önemli rol oynamaktadır. Genel olarak lisans anlaşmalarının temel amaçları şunlardır (Metz, 2000, s. 719):

- Satın alınan veya erişim sağlanan kaynağın kapsamı hakkında bilgi vermek,
- Kaynağı kimlerin kullanabileceğini belirlemek,
- Kaynağın hangi amaçlar için kullanılacağını belirlemek.

Lisans anlaşmasında kullanıcı grubunun iyi bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Özellikle çok kullanıcıli uygulamalarda, doğru kullanıcıların sisteme girdiğini belirlemek önemlidir. Çünkü tanımlı olanlar dışındakilerin sisteme erişimi lisans anlaşması çerçevesinde problem yaratacaktır.

Teknik Özellikler

Elektronik kaynakların seçiminden sorumlu olan kütüphaneci, kaynağın kullanımını için özel birtakım yazılım veya donanım gerekip gerekmediğini de

araştırmalıdır. Kaynağın yazılım ve donanım özelliklerinin kütüphanenin mevcut bilgisayar sistemiyle uyumlu olması gerekmektedir (LaGuardia ve Bentley, 1992, s. 61; Evans 1995, s. 268). Elektronik kaynakların seçiminde, kaynakların bulunduğu sunucunun güvenli olması da önemli bir başka noktadır. Seçim işlemini yapacak olan kütüphaneci, satıcı firmayla görüşerek, sunucunun ne sıklıkla kullanılamaz duruma gelebileceğini, bu durumun ne kadar sürede giderileceğini ve sunucuyla ilgili ne gibi problemler olabileceğini incelemelidir (Earl K. Long Library, 2002).

Elektronik Kaynakların Seçiminde Karşılaşılan Güçlükler

Özellikle, ülkemizdeki kütüphaneler koleksiyonları için elektronik kaynak seçerken birtakım sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Bu sorunların temelinde kütüphanelerin konuyla ilgili bir politikalarının olmaması yatmaktadır. Politika sorununun aşıldığı durumlarda ise farklı problemler gündeme gelmektedir. Bu problemler, seçim yapılmadan önce kullanıcı analizinin yapılmaması ya da maliyet ve zaman gibi unsurlardan dolayı bunun gerçekleşmemesi, gereksinim duyulan kaynaklarla bütçe olanakları arasındaki dengesizlik, teknik açıdan yetersizlikler, yazılım-donanım sorunları gibi etkenler yer almaktadır.

Yukarıda belirtilenlere ek olarak kullanıcıların da konuya ilgi göstermemeleri seçim işleminde kütüphanecilerin en üst düzeyde verim almalarını engellemektedir. Bir üniversite kütüphanesinde elektronik kaynakların seçimine yönelik olarak yapılan bir çalışmada, kullanıcıların elektronik kaynaklar satın alınmadan önce, söz konusu kaynakları deneme amaçlı olarak kullanıp kullanmadıkları ve elektronik kaynaklarla ilgili olarak kütüphaneye geri bildirimde bulunup bulunmadıkları araştırılmıştır. Bulgulara göre, kullanıcıların %47'sinin elektronik kaynakları deneme amaçlı olarak kullandıkları saptanırken; kütüphaneye kaynaklarla ilgili geri bildirimde bulunmayanların oranı %55'tir (Salman, 2002, s. 103). Kullanıcıların görüşleri doğrultusunda seçim yapılması beklenirken yarıdan fazla kullanıcının görüşlerini kütüphaneye aktarmaması elektronik kaynak seçiminden sorumlu kütüphanecileri zor durumda bırakmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Kullanıcıların bilgi gereksinimleri, bağlı oldukları disiplinlere ve araştırma konularına göre değişiklik gösterebilmektedir. Kütüphanenin elektronik kaynak koleksiyonunda dengeli bir dağılımının olabilmesi için, kullanıcıların bilgi gereksinimleri, kaynakları kullanım amaçları, hangi tür bilgi kaynaklarını kullandıkları gibi konularla ilgili kapsamlı bir inceleme yapmak gerekmektedir. Kullanıcıların bilgi gereksinimleri detaylı olarak incelenerek bu gereksinimleri karşılayacak kaynakların alınması tercih edilmelidir. Elektronik kaynaklara yönelik koleksiyon geliştirme faaliyetlerinde önceliğin kullanıcılar tarafından koleksiyonda yeterli kaynak bulunmayan ve gereksinim duyulan alanlara verilmesinde yarar vardır.

- Kütüphaneler hem kullanıcılar için en verimli olacak, hem de kendileri için en az problem çıkaracak kaynakların sağlanmasını istemektedir. Bu doğrultuda kütüphanelerin koleksiyonlarına elektronik kaynak seçerken dikkat etmeleri gereken noktalar şöyle özetlenebilir:

- Öncelikle kütüphaneler elektronik kaynaklara yönelik yazılı bir koleksiyon geliştirme politikası oluşturmalıdır. Bu politikada elektronik kaynakların seçim ölçütlerine ayrıntılı biçimde yer verilmeli ve bunlar düzenli aralıklarla gözden geçirilip güncelleştirmelidir.

- Kaynaklar satın alınmadan önce mutlaka belli bir süre deneme amaçlı kullanıcı erişimine açılmalı ve onlardan gelecek geri bildirimlere göre tercih edilmelidir. Söz konusu deneme süresince elektronik kaynakların etkin olarak kullanılmalarının sağlanması için, öncelikle kullanıcıların kaynaklardan zamanında ve doğru biçimde haberdar edilmeleri gerekmektedir. Bunun için web sitesi, elektronik posta gibi elektronik ortamlar ile duyuru bültenleri, broşürler gibi basılı ortamlar ve toplantılar, tanıtımlar gibi sözlü iletişim kanalları kullanılmalıdır.

- Kaynak seçimi tek bir kişinin sorumluluğuna bırakılmamalı, seçim ile ilgili işlemler mümkün olduğunca çok sayıda kütüphanecinin görüşleri alınarak yürütülmelidir. Örneğin, söz konusu işler için bir grup kütüphaneci "elektronik kaynak seçim komisyonu" gibi bir isim altında görevlendirilebilir.

- Satın alınacak kaynaklar, daha önceki bölümde sözü edilen seçim öl-

çütlerine (kapsam, içerik, işlevsellik, maliyet, lisanslar ve teknik özellikler) göre konu uzmanları tarafından incelenmelidir.

- Elektronik kaynakların seçiminden sorumlu olan kütüphanecilerin bu konuyla ilgili seminer, kurs, vb. eğitim programlarına katılmaları sağlanmalıdır. Personelin sürekli değişen teknolojik yenilikleri ve hızla çoğalan kaynakları takip edebilmeleri için bu tip eğitimler önemlidir.

- Kütüphanenin hizmet verdiği kullanıcı gruplarının bilgi gereksinimleri, kullandıkları kaynak türleri ve kaynakları kullanım amaçları gibi konularla ilgili bilgi edinmek için kapsamlı bir kullanıcı analizi yapılmalıdır. Gerekli görüldüğü takdirde bu tip çalışmaların düzenli aralıklarla yapılmasında yarar vardır.

Gelişen teknolojinin kütüphanelerde bulunan kaynak türlerini etkilemesine paralel olarak günümüzde, kütüphane koleksiyonlarında elektronik kaynaklar yoğun olarak yer almakta ve kullanılmaktadır. Her geçen gün artan sayıda elektronik kaynağın bulunduğu bir ortamda, sınırlı bütçe olanakları da göz önüne alındığında, kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılayacak doğru, güvenilir ve güncel elektronik kaynakların seçiminde, bilgi profesyonellerine önemli görevler düşmektedir.

Kaynakça

- Acarbaş, N. (1991). *Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi koleksiyon geliştirme politikası üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Allison, D.A., McNeil, B. ve Swanson, S. (2000). Database selection: One size does not fit all. *College and Research Libraries*, 61 (1): 56-63.
- Anderson, J.R. (1999). Collection development in the electronic environment: Shifting priorities: A conference report. *Collections, Acquisitions and Technical Services*, 23(4): 443-449.
- Association of Research Libraries. (2001). ARL supplementary statistics 1999-2000. [Çevrim içi], Elektronik adres: <http://arl.cni.org/stats/sup/sup00.pdf> [10 Nisan 2003].

- Davis, T.L. (1997). The evaluation of selection activities for electronic resources. *Library Trends*, 45(3): 391-403.
- Earl K. Long Library. (2002). Collection development policy: Electronic resources. [Çevrim içi], Elektronik adres: http://library.uno.edu/coll/ele_pol.html [10 Mart 2003].
- Evans, G.E. (1995). *Developing library and information center collections*. Englewood: Libraries Unlimited.
- Gorman, G.E. ve Howes, B.R. (1989). *Collection development for libraries*. London: Bowker-Saur.
- Guenther, K. (2000). Making smart licensing decision. *Computers in Libraries*, 20(6): 58-60.
- Hastings, S.K. (1998). Selection and evaluation of networked information resources. *The Acquisition Librarian*, 10(20): 109-122.
- Johnson, P. (1997). Collection development policies and electronic information resources. G.E. Norman and R. Miller (eds.) *Collection management for the 21st century: A handbook for libraries* içinde (s. 83-105). Westport: Greenwood Press.
- Kluegel, K. (1997). Redesigning our future. *Reference Quarterly*, 36(3): 330-334.
- Kovacs, D.K. ve Elkordy, A. (2000). Collection development in cyberspace: Building an electronic library collection. *Library Hi Tech*, 18(4): 335-359.
- Kurbanoğlu, S. (2002). WWW bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1): 11 -25.
- LaGuardia, C. ve Bentley S. (1992). Electronic databases: Will old collection development policies still work. *Online*, 16(4): 60-63.
- Metz, P. (2000). Principles of selection for electronic resources. *Library Trends*, 48(4): 711-729.
- Norman, O.G. (1997). The impact of electronic resources on collection development: A survey of current practice. *Library Hi-Tech*, 15(1-2): 123-132.

- Salman, P. (2002). *Elektronik kaynakların seçimi ve değerlendirilmesi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri örneği*. Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Smith, G.A. (1997). Testing the surf: Criteria for evaluating of internet information resources. *The Public Access Computer Systems Review*. [Çevrim içi], Elektronik adres: <http://info.lib.uh.edu/pr/v8/n3/smit8n3.html> [25 Aralık 2002].
- Tonta, Y. (2000). Elektronik yayıncılıkta son gelişmeler. *Bilgi Dünyası*, 1(1): 89-132.
- Uçak, N. (1995). Kütüphaneleri etkileyen teknolojik yenilikler ve geleceğin kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 44(1): 49-55.
- White, G.W. ve Crawford, G.A. (1997). Developing an electronic information resources collection development policy. *Collecion Building*, 16(2): 53-57.
- Wood, R.J. ve Hoffmann, F. (1996). *Library collection development policies: A reference and writers' handbook*. Lanham: Scarecrow.
- Virtual Library of Virginia. (1999). VIVA collection development principles and selection criteria. [Çevrim içi], Elektronik adres: <http://info.lib.uh.edu/pr/v8/n3/smit8n3.html> [10 Mart 2003].